

Remiss av förslag till nya allmänna råd om krediter i konsumentförhållanden

Finansbolagens förening och Svenska Bankföreningen lämnar med detta gemensamma yttrande kommentarer på Finansinspektionens förslag till nya allmänna råd om krediter i konsumentförhållanden.

Sammanfattning

Finansbolagens förening och Svenska Bankföreningen ser positivt på att Finansinspektionen utfärdar allmänna råd med syfte att minska risker för överskuldsättning samt förtydliga Europeiska Bankmyndighetens (EBA:s) riktlinje om kreditgivning och övervakning. Föreningarna har dock invändningar mot flera av de råd som föreslås. Föreningarna ser även problem med flera av de exempel på situationer som Finansinspektionen tar upp i sin remisspromemoria.

- I enlighet med konsumentkreditlagens förarbeten är avrådandeskyldigheten en ren undantagsregel. De exempel som ges i promemorian tar inte heller hänsyn till den grundläggande förutsättningen för avrådande, dvs att krediten i sig är direkt ofördelaktig för konsumenten. En skyldighet att avråda på andra grunder ser föreningarna inte har stöd i lag.
- Ett råd som utgår från att kreditgivaren ska ta hänsyn till individens förmåga att ta till sig information och utvärdera finansiella beslut framstår sammantaget inte som vare sig lagligt eller lämpligt med hänsyn till de etiska problem sådana bedömningar skulle innefatta samt att det skulle förutsätta insamling av känsliga personuppgifter.
- Ett råd som innebär att syftet ska ge information om framtida kostnader förutsätter mer vägledning om vilka syften/investeringar som Finansinspektionen avser och vilka kostnader som i så fall bör beaktas.

- Ett allmänt råd som innebär att uppgifter ofta ska inhämtas från konsumenten själv i samband med kreditprövningen skulle påverka träffsäkerheten negativt jämfört med om bedömningen i stället baseras på andra mer tillförlitliga uppgifter om inkomster och skulder från register och offentliga källor samt schabloner för utgifter. Det är även oklart vad "ofta" syftar på i detta sammanhang. Ett allmänt råd om att samtliga eller ens någon specifik uppgift i regel bör inhämtas från konsumenten återspeglar inte gällande rätt i den s.k. HM-domen.
- Ett mer heltäckande och aktuellt skuld/kreditregister är en effektivare åtgärd för att motverka överskuldsättning jämfört med åtgärden att inhämta mer information från konsumenten själv. Även Finansinspektionen och Konsumentverket har förordat ett sådant register som en effektiv åtgärd.
- Förslaget till allmänt råd innebär att kreditgivare bör inhämta information även om sådana kostnader som ingår i de schablonkostnader som kreditgivare använder sig av idag. Föreningarna anser att det måste vara möjligt att beakta konsumentens utgifter genom en generös kalkylränta som används som en buffert.
- Föreningarna delar bedömningen att lämnade uppgifter kan behöva kontrolleras om det finns skäl att anta att en uppgift inte är korrekt eller aktuell, enligt vad som även följer av EBA:s riktlinjer. Formuleringen i rådet som helhet framstår som något oklar, och föreningarna föreslår förtydliganden.
- Föreningarna anser även att Finansinspektionen bör utfärda heltäckande allmänna råd vad gäller bostadskrediter, samt att definitionen av begreppet "konsumtionskredit" i råden bör övervägas närmare. Föreningarna föreslår slutligen vissa språkliga förtydliganden i befintliga delar av rådet.

Allmänt

Föreningarna välkomnar Finansinspektionens ställningstagande i remisspromemorian om att den som följer de allmänna råden om konsumentkrediter därmed även följer Europeiska Bankmyndighetens (EBA) riktlinje om kreditgivning och övervakning i de delar som dessa riktlinjer rör konsumtionskrediter.

Föreningarna delar också bedömningen att EBA:s riktlinjer inte beaktar de varierande förutsättningarna i olika medlemsstater när det gäller exempelvis externa källor och offentliga register. Sverige avviker på ett positivt sätt genom den mycket goda tillgången till tillförlitliga externa källor och offentliga register. Föreningarna instämmer därför i Finansinspektionens bedömning att det är motiverat att även fortsättningsvis ha allmänna råd som återspeglar de svenska förhållandena.

Generellt ser föreningarna ett behov av att alla kreditgivare på den svenska marknaden omfattas av samma krav vad gäller kreditgivningen. Samma krav gäller enligt konsumentkreditdirektivet och konsumentkreditlagen. Det finns därför ett behov av samordning mellan myndigheternas allmänna råd.

Angående begreppet konsumtionskredit och de avgränsningar som görs i remisspromemorian

De allmänna råden föreslås gälla för företag under Finansinspektionens tillsyn som lämnar krediter till konsumenter. Detta innefattar utlåning till bostäder (bostadskrediter). Av Finansinspektionens remisspromemoria framgår (s. 4) att den aktuella översynen av de allmänna råden inriktas på konsumtionskrediter och på de delar som avser god kreditgivningssed och kreditprövning (rådets 2 kap.). Vidare följer av remisspromemorian (s. 13) att de föreslagna allmänna råden inte är heltäckande vad gäller kreditprövning av bostadskrediter och att instituten avseende denna typ av krediter också måste ta hänsyn till EBA:s riktlinjer för kreditgivning och övervakning. Att denna avgränsning görs i en promemoria är olycklig. Det skapar otydlighet för instituten om tillämpningen av Finansinspektionens allmänna råd och EBA:s riktlinjer samt hur dessa regelverk förhåller sig till varandra. Föreningarna föreslår att Finansinspektionen antar allmänna råd som i förhållande till EBA:s riktlinjer är heltäckande för samtliga typer av konsumentkrediter, inklusive bostadskrediter.

För det fall Finansinspektionen inte utvidgar de allmänna råden till att helt omfatta även bostadskrediter måste det förtydligas vilka delar av EBA:s riktlinjer som fortfarande är relevanta att tillämpa för bostadskrediter. Här ingår att beakta att enligt beslutspromemorian tillhörande FFFS 2018:16 framkommer att EBA:s riktlinjer om känslighetsanalys endast gäller vid exponeringar mot företag. Detta eftersom det finns särskilda regler för bostadskrediter i Finansinspektionens allmänna råd om krediter i konsumentförhållanden och föreskrifter om amortering mot säkerhet i bostad (s. 35 beslutspromemorian). Dessa nationella krav ska i enlighet med

Finansinspektionens nu gällande föreskrifter således gälla istället för i EBA:s krav på känslighetsanalyser för bostadskrediter. Ett klagörande här vore dock på sin plats.

Finansinspektionen anger i remisspromemorian (fotnot 2) att samtliga krediter som inte är bostadskrediter motsatsvis är konsumtionskrediter. Denna terminologi är missvisande. En konsumtionskredit är inte en definierad typ av kredit i konsumentkreditlagen. Vidare reglerar konsumentkreditlagen andra typer av krediter såsom exempelvis kredit för finansiering av finansiella instrument (värdepapperskredit). Även om exempelvis 6 och 12 §§ konsumentkreditlagen ska tillämpas på en värdepapperskredit bör det inte göras i ljuset av att det är en konsumtionskredit, vilket Finansinspektionens nuvarande terminologi antyder. Säkerheten för en värdepapperskredit har ett sådant nära samband med densamma att de avvägningar som görs i remisspromemorian avseende "krediter med säkerhet" (avsnitt 2.4) inte blir helt anpassade till värdepapperskrediter. Föreningarna anser att remisspromemorians definition av konsumtionskredit bör övervägas närmare.

God Kreditgivningssed

Finansinspektionen föreslår ett nytt allmänt råd till 6 § konsumentkreditlagen, om god kreditgivningssed och den s.k. omsorgsplikten. Rådet innebär att kreditgivarna bör utgå från den enskilda konsumentens behov och förutsättningar både inför ett kreditavtal och under tiden som avtalet gäller.

I det föreslagna rådet preciseras detta vidare genom att två faktorer anges som ska vägas in vid bedömningen av om en kreditgivare bör avråda en konsument från att träffa avtal om en viss kredit, den s.k. avrådandeskyldigheten. Dessa faktorer är dels typen av kredit, dels kreditens återbetalningstid. I rådet anges vidare att kreditgivaren bör ta hänsyn till konsumentens förutsättningar att ta till sig information och utvärdera finansiella beslut.

Enligt förarbetsuttalandet kan det finnas omständigheter som enligt god kreditgivningssed bör medföra bedömningen att en kredit ska anses direkt ofördelaktig för en konsument och därmed medföra att kreditgivaren bör avråda konsumenten från att ingå avtalet. Det är svårt att ange vad för omständigheter det skulle handla om. Av allt att döma handlar det om extraordinära omständigheter vilka, trots att betalningsförmåga föreligger, motiverar ett ingripande trots intrånget det medför i konsumentens angelägenheter (saknas betalningsförmåga ska krediten istället avslås). Lagstiftaren har medvetet valt att inte peka ut eller exemplifiera några sådana omständigheter, och dessutom tydligt angett att förklaringskyldigheten inte innefattar något absolut krav att avråda. En exemplifiering av omständigheter som bör föranleda avrådan skulle i praktiken närmast medföra ett absolut krav på avrådan när de utpekade omständigheterna föreligger, något som lagstiftaren önskat undvika.

Även om det inte kan uteslutas att de två nämnda faktorerna i vissa fall kan tänkas ha betydelse vid en bedömning om huruvida konsumenten bör avrådas eller inte, framstår det mot bakgrund av förarbetsuttalandena som olämpligt att ange enskilda faktorer.

Om en konsument uppger att hen inte förstår eller kan värdera den information som kreditgivare lämnat följer redan av förklaringskyldigheten att kreditgivaren ska lämna den information som konsumenten efterfrågar.

Ett råd om att kreditgivare som ett led i omsorgsplikten generellt ska ta hänsyn till den enskilda individens förmågor att tillgodogöra sig information samt specifikt att utvärdera ekonomiska beslut förutsätter därför att förmågorna i det individuella fallet gjorts kända för kreditgivaren, som t.ex. vid funktionsnedsättning som medför en viss svårighet.

Ett allmänt råd om en generell anpassning till individens förmågor därutöver framstår därmed som mer långtgående än nuvarande lag och direktiv. Särskilda generella hänsyn till utsatta/särskilt sårbara grupper bör kräva direkt stöd i lag och inte endast följa av ett allmänt råd.

Närmare om exemplen om avrådande i remisspromemorian

Avrådande utifrån typ av kredit

I remisspromemorian anges att med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet kan det vara ofördelaktigt för en konsument att finansiera en produkt med en blancokredit om kreditgivaren även kan erbjuda en annan, lämpligare kredittyp. I dessa fall kan det enligt remisspromemorian vara motiverat att kreditgivaren avråder konsumenten från att ta blancokrediten.

Föreningarna har svårt att se att endast det faktum att den kreditgivare som konsumenten själv valt att söka en konsumentkredit hos även erbjuder andra krediter, i sig skulle medföra en skyldighet att avråda från den sökta krediten. Kreditgivarens eget produktsortiment har rimligen inte någon självständig betydelse för om en viss kredit är så olämplig för en viss konsument att en skyldighet att avråda föreligger. Avrådandesskyldigheten är en ren undantagsregel (närmast en nödventil) som inte definierats närmare i lagens förarbeten, eftersom det inte bör finnas några omständigheter som medför att den normalt gäller. Föreningarna anser att det bör framgå av promemorian att det därför enbart kan vara extraordinära och specifika omständigheter, kopplade till den individuella konsumentens förhållanden, som kan medföra att ett ingrepp i konsumentens förhållanden genom ett avrådande är påkallat.

Skrivningarna i rådet får även snedvridande effekter på konkurrensen på marknaden. Detta då andra kreditgivare, som inte har ett alternativ att erbjuda till en blancokredit, i den situation som tas upp i remisspromemorian inte hade behövt avråda från en motsvarande blancokredit. Oavsett att remisspromemorian hänvisar till omständigheterna i det enskilda fallet anser föreningarna att det exempel som anges är olämpligt, då en konsument i vart fall bör kunna förvänta sig att kreditgivare gör likartade bedömningar av vilka krediter som är så olämpliga för konsumenten att kreditgivaren avråder. Inte heller från konsumentskyddssynpunkt och behovet av ett enhetligt och förutsebart konsumentskydd framstår det som rimligt att ett eventuellt avrådande beror på vilken kreditgivare konsumenten råkat vända sig till och vilka övriga erbjudanden som kreditgivaren i fråga råkar ha vid tillfället.

Föreningarna kan inte heller se att det i ljuset av förarbetsuttalandena finns någon grund för att anse att det finns ett krav för en kreditgivare att avråda utifrån vilka andra krediter kreditgivaren har i sitt produktutbud. Det förhållandet att det finns ett produktutbud innebär inte heller i sig att det faktiskt är aktuellt att erbjuda eller bevilja konsumenten ifråga en annan kredit ur utbudet. Ett produktutbud är en nödvändig, men inte i sig en tillräcklig förutsättning för att en konkret valmöjlighet faktiskt ska föreligga för konsumenten.

Avrådande utifrån återbetalningstiden

I remisspromemorian rekommenderas ett avrådande i den situationen att en konsument ansöker om nya krediter för att lösa gamla krediter om de ekonomiska effekterna av en sådan omläggning skulle bli ofördelaktiga för konsumenten. Vidare anges att det kan vara fallet om konsumenten upprepade gånger löser annuitetslån efter kort tid och ersätter dem med nya annuitetslån med en längre löptid. Eftersom konsumenten betalar mycket i ränta och amorterar lite i början av de olika krediternas löptider blir totalkostnaden med ett sådant förfarande hög.

Inte heller detta exempel utgår från att den nya krediten är direkt olämplig för konsumenten, utan från det faktum att den blir dyrare än den befintliga. Exemplet baseras alltså på att en viss kredit är lämpligare, utan att det *per se* innebär att den kredit som konsumenten avser att teckna är direkt olämplig.

Kreditgivare bör enligt god kreditgivningssed normalt inte utan godtagbara skäl initiera att krediter läggs om under avtalstiden med syftet att minska på månadskostnaden. Att minska månadskostnaden för att istället betala en högre totalkostnad kan oaktat detta vara lämpligt ur den enskilda konsumentens perspektiv. Till exempel om konsumenten annars inte skulle kunna behålla egendom eller betala nödvändiga utgifter, vilket kan vara fallet till exempel om konsumentens betalningsförmåga ändrats till det sämre pga. arbetslöshet, sjukskrivning och liknande efter det att krediten tecknades. Dessa omständigheter kan vara av övergående karaktär. En avrådandeskyldighet är alltså inte given i en sådan

situation, då en omläggning (eller sammanläggning av fler krediter) till en längre betalningsplan kan vara helt nödvändig för att konsumenten ska kunna fullgöra sina åtaganden.

Däremot är kreditgivaren skyldig att ge information om kostnaderna för krediten, och även vara transparent och i övrigt följa god marknadsföringssed, vilket bör innebära att konsumenten har tillräcklig information för att avgöra om det för konsumenten är lämpligare med en lägre månadskostnad och högre totalkostnad eller det motsatta.

Tangerande av rådgivningsskyldighet

Det anges mycket tydligt både i förarbetena och remisspromemorian att kreditgivarna inte har någon skyldighet att ge konsumenten råd. Föreningarna har svårt att se att ett avrådande av det skäl som anges i promemorian, att kreditgivaren har en annan lämpligare kredit att erbjuda eller att en befintlig kredit är dyrare på lång sikt, kan få någon annan innebörd än att kreditgivaren åläggs att ge rådgivning. Detta då kreditgivaren inte avråder på grund av att en kredit är olämplig för konsumenten på objektiva grunder, utan för att en annan kredit skulle vara lämpligare, billigare på lång sikt, eller av andra skäl mer fördelaktig.

Föreningarna anser att de långtgående skyldigheterna enligt lag att lämna information om villkoren för de krediter som erbjuds, samt omsorgsplikten inklusive förklaringskyldigheten ger konsumenten förutsättningar att själv avgöra om en viss kredit passar konsumentens eget behov. I det fall en konsument frågar vilken kredit som är mer eller mest fördelaktig bör kreditgivaren redogöra för villkoren så att konsumenten kan göra ett välinformerat val, men inte att rådge konsumenten om vilken kredit som är lämpligast.

Om Finansinspektionen trots detta avser att behålla exempel på faktorer som kan vägas in i ett beslut att avråda, bör det i anslutning till dessa exempel tydligare framkomma att det inte finns några omständigheter som medför ett absolut krav att avråda. De exempel som ges bör inte heller utgå från andra förutsättningar än att krediten i sig är olämplig för en viss konsument utifrån omständigheterna i den enskilda fallet, samt tydligt ange var gränsen mot rådgivning går.

I övrigt känner en kreditgivare normalt inte till villkor och kostnader för den kredit som konsumenten avser att lösa om den tecknats med någon annan kreditgivare. I det fall syftet visar sig vara att finansiera en annan kredit väcker detta frågan om rådet utöver att syftet i sig ska inhämtas, även innebär att befintliga lånekostnader för det aktuella lånet i det fallet ska uppges. Kreditgivare har idag inte skyldighet att insamla information om lånekostnader kopplade till att lösa en befintlig kredit. Detta har enligt föreningarnas mening inte heller stöd i EBA:s riktlinjer eller i lagens förarbeten.

Närmare om konsumentens förutsättningar att ta till sig information och utvärdera finansiella beslut.

I rådet preciseras att kreditgivarna bör ta hänsyn till konsumentens förutsättningar att ta till sig information och utvärdera finansiella beslut. Rådets första del innehåller en skrivning som syftar till att klargöra vilka hänsyn kreditgivarna har att ta med utgångspunkt från den enskilda konsumentens behov och förutsättningar både inför ett kreditavtal och under tiden som avtalet gäller. Rådet handlar alltså om omsorgsplikten mot varje enskild konsument, inte om hur kreditgivarna ska agera i förhållande till vissa grupper eller kategorier av konsumenter. Remisspromemorians skrivelser till rådet handlar emellertid om ekonomiskt utsatta grupper. Exemplet som ges pekar ut unga personer (under 29 år) är i särskilt behov av vägledning för att kunna fatta väl avvägda beslut, då det är vanligare att personer i den gruppen är ekonomiskt utsatta än konsumenter i andra åldersgrupper. Detta antyder alltså att rådet innebär att särskilda hänsyn ska tas på gruppnivå.

Remisspromemorian utgår från att konsumenter i en viss åldersgrupp på aggregerad nivå kan definieras som tillhörande en grupp som är särskilt ekonomiskt utsatt. Att en individ pga. sin ålder tillhör en grupp, i vilken snittmedlemmen är mer ekonomiskt utsatt än andra åldersgrupper säger dock inte särskilt mycket om den enskilda individens förmåga att förstå information eller utvärdera finansiella beslut.

Den genomsnittliga ekonomiska utsattheten i gruppen behöver inte bero endast, eller ens huvudsakligen, på gruppens genomsnittliga förmåga att ta till sig information och utvärdera finansiella beslut. Tvärtom kan yngre personer vara mer vana att ta till sig information i till exempel digitala sammanhang än äldre personer, i vart fall på gruppnivå. En mer bidragande faktor till den genomsnittliga ekonomiska utsattheten i gruppen skulle troligen kunna vara att gruppen yngre vuxna i stort har lägre inkomster i förhållande till utgifter i jämförelse med äldre åldersgrupper, och eventuellt även att man generellt inte har hunnit upp till samma utbildningsnivå som äldre grupper.

Då det föreslagna rådet handlar om en omsorgsplikt på individnivå, ger exemplet unga under 29 år alltså inte mycket, om ens någon, ledning för kreditgivarna när det gäller tillämpningen av rådet. Föreningarna har över huvud taget mycket svårt att koppla de kommentarer som Finansinspektioner ger till rådet i remisspromemorian till hur rådet är tänkt att tillämpas på individnivå, så som följer av rådets ordalydelse.

Föreningarna konstaterar även att omsorgsplikten följer redan av lag och redan i nuläget efterlevs av kreditgivarna på en mängd olika sätt, varav några exempel kan ges. Ofta handlar det om att den information som ges utformas så att den är så tydlig och så enkel att förstå som är möjligt med beaktande av de omfattande informationskrav som gäller. Omsorg kan även visas mot konsumenter på flera andra sätt, som dock inte är kopplat till informationsmottagande. Till exempel genom

erbjudande av avbetalningsplaner och andra åtgärder för att underlätta för konsumenterna som fått betalningssvårigheter.

I situationer när kreditgivaren har individuell kontakt med konsumenterna är det inte på något sätt givet att individens förmågor att ta till sig information och utvärdera finansiella beslut framkommer. Kreditgivare har inte heller tillgång till information om individens förmågor att ta till sig information och utvärdera finansiella beslut, varken utifrån den information som inhämtas vid kreditprövningen eller på annat sätt.

Om det skulle vara så att en konsument informerar kreditgivaren om att denne inte förstått viss information, eller inte har tillräckligt underlag för att kunna utvärdera ett finansiellt beslut, har kreditgivaren p.g.a. den s.k. förklaringskyldigheten att lämna de svar och förklaringar som behövs. Även i dessa situationer försöker man visa omsorg genom att vara tydlig och ge så lättförståelig information som möjligt.

Kreditgivarna har dock inte någon möjlighet att bedöma konsumenternas individuella förutsättningar att ta till sig information och utvärdera finansiella beslut med mindre än att konsumenten själv i kontakt med kreditgivaren uppger att denne till exempel har en funktionsnedsättning som innebär sådana svårigheter. I dessa fall har t.ex. redan många banker hjälpmiddel att erbjuda för att möjliggöra att konsumenterna med olika funktionshinder kan tillgodogöra sig information och även avtala om och använda bankens tjänster. Det kommande införandet av tillgänglighetsdirektivet, som är ett fullharmoniserande regelverk, kommer även ställa legala krav på sådana möjligheter för funktionshindrade, inklusive krav kring nivå på språk.

Andra faktorer än funktionshinder som kan påverka individens förmågor att hantera information och utvärdera finansiella beslut torde vara, men är givetvis inte alltid, ålder, utbildningsnivå och hälsa. Bortsett från att det torde saknas legal grund för att för kreditgivningsändamål inhämta information om dessa omständigheter (dvs. känsliga personuppgifter) på individnivå, och att det bör vara svårt att inhämta sådana uppgifter i en digital process, framstår ett sådant förfarande som etiskt problematiskt och olämpligt utifrån integritetshänsyn. Sådana faktorer som påverkar den enskildes förmågor kan även variera över tid och vara okända för konsumenten själv. En konsument kan till exempel ha en kognitiv funktionsnedsättning utan att själv vara medveten om denna, och därför än mindre kunna signalera detta tydligt till kreditgivaren ens vid uppmaning därom.

Ett råd som utgår från att kreditgivaren ska ta hänsyn till individens förmåga att ta till sig information och utvärdera finansiella beslut framstår sammantaget inte som lämpligt.

Om rådet trots föregående skulle kvarstå i den föreslagna lydelsen, bör det klargöras om rådet innebär några andra hänsyn än de exempel som föreningarna uppgett på

hur kreditgivarna bör agera för att uppfylla sin omsorgsplikt om konsumenten både allmänt och i enskilda kontakter.

Kreditprövning

Underlaget för kreditprövningen

I det föreslagna rådet anges att en kreditgivares bedömning av en konsuments ekonomiska förutsättningar att fullgöra ett kreditavtal bör i regel grundas på uppgifter om:

- konsumentens sysselsättning,
- konsumentens inkomster, utgifter och skulder, och
- borgensåtaganden som konsumenten har tecknat.

I rådet anges vidare att bedömningen även bör grundas på uppgifter om syftet med krediten, om krediten är av sådant slag att uppgiften om syftet kan ha betydelse för bedömningen.

Föreningarna konstaterar att rådet bygger på EBA:s riktlinjer p 85¹, där det anges att institut och kreditgivare *"bör ha tillgång till och använda information, med stöd av nödvändiga och lämpliga underlag"*, avseende åtminstone ett antal uppgifter, varav dessa tre omnämns. Därefter uppger EBA:s riktlinjer att institut och kreditgivare *"kan överväga att använda specifika uppgifter, dataposter och underlag"* som anges i riktlinjernas bilaga 2. Att EBA valt just formuleringarna *"bör ha tillgång till och använda information"* samt *"kan överväga att använda"* beror på den skönsmässiga bedömning som kreditgivarna enligt direktivet och praxis ska göra av vilken information som utgör ett tillräckligt underlag för en kreditprövning. Föreningarna anser att det därmed saknas grund i EBA:s riktlinjer för att i rådet ange att de nämnda uppgifterna *"bör"* inhämtas.

Det finns enligt föreningarnas mening utrymme för kreditgivare att bedöma att vissa av dessa uppgifter inte behövs för att uppnå ett tillräckligt underlag för kreditprövning avseende vissa krediter. Utifrån direktivet, konsumentkreditlagen och praxis som uttolkar denna skönsmässiga bedömning, även ofta benämnd proportionalitetsbedömningen, anser föreningarna därför även att det saknas grund för ett råd som anger att dessa uppgifter *"i regel"* bör inhämtas.

Regelverken och EBA:s riktlinjer samt praxis, med de exempel på domar nämns i remisspromemorian, ger däremot stöd för ett råd som innebär att kreditgivarna bör säkerställa att de har tillgång till, och använda tillräckliga uppgifter med stöd av nödvändiga och lämpliga underlag.

¹ I promemorian s 18 hänvisas felaktigt till punkt 86.

Syftet och kostnader kopplade till detta

I remisspromemorian anges att kreditgivaren som regel behöver känna till syftet med en viss kredit för att kreditgivaren ska kunna beakta en konsuments eventuella tillkommande utgifter förknippade med den investering som krediten avser. Om investeringen exempelvis avser en häst uppstår kostnader förknippade med ägandet. Denna typ av utgifter bör enligt remisspromemorian i sådana fall finnas med i underlaget för kreditprövningen.

Föreningarna delar inte bedömningen att syftet är nödvändigt för att kunna bedöma tillkommande kostnader för en tänkt investering som krediten ska användas till. Kreditgivare beaktar i första hand konsumenters samlade kostnader genom att använda schabloner för utgifter med väl avvägda marginaler som tar höjd för förändringar i utgifterna. Vidare finns det ett mycket stort antal olika köp/investeringar som kan göras med en kredit. Det finns även många olika typer av kostnader som kan kopplas till de investeringar som görs med kredit; vissa tillkommande (pga. krediten) och andra sådana som kredittagaren haft redan sedan innan investering med kredit gjordes. Många investeringar kan också medföra kostnader som kanske skulle ha uppkommit oberoende av investeringen eller redan existerar för kredittagaren oberoende av investeringen. Dessa behöver inte heller vara enkla att beräkna och kan variera mycket beroende på andra variabler. Som exempel kan kostnader pga. en investering i en pool vara, men behöver inte vara, försäkringskostnader, elkostnader (beroende på elkälla), kostnader för kemikalier och rening, kostnader för skyddsåtgärder som staket etc. Många av de kostnader som följer av en viss investering bör alltså omfattas av de schabloner med väl avvägda marginaler som kreditgivare redan idag använder sig av.

Det kan dock ibland vara så att en viss investering medför så pass höga tillkommande kostnader att det kan vara relevant för kreditgivarna att känna till kostnaderna. Generellt kan konstateras att kostnader kopplade till en viss investering varierar mycket. Det bör därför i de allra flesta fall endast vara konsumenten själv som – utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet – har någon möjlighet att beräkna sådana tillkommande kostnader.

Om det skulle bli nödvändigt att kreditgivaren inhämtar information om löpande kostnader och följdkostnader kopplade till en investering som inte omfattas av kreditgivarens nu tillämpade schabloner för utgifter, eller i övrigt av de buffertar och marginaler som finns i kalkylen, kan en uppskattning av tillkommande kostnader därmed enklast och med bäst precision inhämtas från konsumenten. Det kan även vara så att kostnaden bara är nödvändig för kreditprövningen om den överstiger ett visst belopp, vilket kreditgivaren i så fall enkelt kan informera konsumenten om.

Promemorians exempel med en häst är en sådan investering som typiskt sett kan antas medföra vissa större tillkommande kostnader som endast hänför sig till

ägandet av hästen. För flertalet investeringar bör dock syftet med investeringen ha mindre betydelse för de tillkommande kostnaderna jämfört med de övriga omständigheter som i varje enskilt fall påverkar konsumentens totala utgifter. Om Finansinspektionen vill ha ett råd som innebär att syftet ska ge information om tillkommande kostnader, behövs mer vägledning om vilka investeringar som Finansinspektionen avser för att rådet ska kunna efterlevas. Det behövs även vägledning om vilka kostnader som, utöver de kostnader som omfattas av de schabloner som kreditgivarna redan har, i så fall bör beaktas.

Hur uppgifterna bör hämtas in

Uppgifter om inkomster och skulder

Som konstaterats av Finansinspektionen, beaktar inte EBA:s riktlinjer de varierande förutsättningarna i olika medlemsstater när det gäller exempelvis externa källor och offentliga register. Sverige avviker på ett mycket positivt sätt relativt andra medlemsstater genom den mycket goda tillgången till tillförlitliga externa källor och offentliga register med uppgifter om inkomster och skulder. Utifrån den specifikt svenska kontexten finns en mycket god tillgång på tillförlitliga data, som när den används på ett evidensbaserat sätt visat sig ge mycket god prediktion och låga kreditförluster. Det följer även av gällande praxis i den s.k. HM-domen att det kan vara fullt tillräckligt att uppgifter inhämtas från register. Direktivet som i mycket innebär att en full harmonisering ska uppnås, bland annat vad gäller proportionalitetsbedömningen av vad som utgör tillräckliga uppgifter, har dock utformats med hänsyn till att tillgången till tillförlitlig information i andra länder inte är lika god och att det därför kan vara tillräckligt att enbart fråga konsumenten.

Mot denna bakgrund blir förslagets skrivning i tredje stycket under rubriken Kreditprövning ”*Kreditgivaren bör hämta in de uppgifter som bedömningen grundas på från ändamålsenliga källor, vilket ofta betyder att uppgifter behöver inhämtas från konsumenten*” svår att förstå. Den svenska kontexten ger närmast anledning till den motsatta bedömningen, nämligen att uppgifter ”ofta behöver inhämtas från tillgängliga externa källor och offentliga register”. Detta eftersom uppgifter om inkomster och skulder i en svensk kontext rent evidensmässigt är mer ändamålsenliga genom att de uppgifter som finns tillgängliga i offentliga register ofta är mer tillförlitliga än uppgifter som inhämtas från konsumenten själv.

Uppgifter från konsumenterna utgör enligt den omfattande evidens som finns *inte alltid* ett tillförlitligt underlag. Underlag från konsumenten själv leder i vissa fall till ett sämre utfall jämfört med om kreditprövningen istället baseras på andra mer tillförlitliga uppgifter om inkomster och skulder (än uppgifter från konsumenten själv). Tillförlitligheten brister alltså trots att uppgifterna från konsumenten kan vara mer aktuella i den meningen att de inhämtas i samband med kreditprövningstillfället.

Orsakerna är flera, exempelvis att konsumenten inte minns eller anpassar uppgifterna för att få igenom en kredit, vilket särskilt gör sig gällande när det gäller uppgifter om aggregerade data

Ett mer heltäckande och aktuellt skuld/kreditregister skulle vara en mer effektiv åtgärd för att motverka överskudsättning jämfört med åtgärden att inhämta mer information på aggregerad nivå från konsumenten själv. Även Finansinspektionen och Konsumentverket har förordat ett sådant register som en effektiv åtgärd. Lägg mindre tillförlitlig information till grund för kreditprövningen, försämrar prediktionen vilket ökar risken för överskudsättning. Ett sådant allmänt råd blir därmed direkt kontraproduktivt.

Uppgifter om utgifter

Vad gäller uppgifter om utgifter konstaterar föreningarna att förslaget till allmänt råd innebär att kreditgivare bör inhämta information även om sådana kostnader som ingår i de schablonkostnader som kreditgivare använder sig av idag. Exempelvis faller många av de kostnader som följer av att syftet med en kredit är att göra en viss investering härunder. Dessutom bör kreditgivarna enligt förslaget inhämta upplysningar på en detaljnivå som kreditgivare idag inte efterfrågar. Istället beaktas sådant genom mer generella frågor eller genom användning av buffert och väl avvägda marginaler i kalkylen vilket åstadkoms med en högre kalkylränta.

Det finns många skäl att använda schabloner och kalkylränta istället för att basera en kalkyl på vad konsumenten uppger om sina aggregerade utgifter. De flesta konsumenter har helt enkelt inte tillräckliga kunskaper om sin egen ekonomi för att kunna ge en rättvisande bild om sina totala utgifter per månad. Uppgifter från konsumenter blir därmed inte en bra grund för information om kostnaderna på aggregerad nivå. Vidare ska en kalkyl vara framåtsyftande. Det handlar om vilka kostnader en konsument kan tänkas ha i framtiden och inte endast en ögonblicksbild av kundens kostnader, vilket det blir om konsumenten tillfrågas om kostnader vid ansökningstillfället. En konsument kommer hela tiden att anpassa sig till den ekonomi som konsumenten för tillfället har. Det innebär att en konsument kan ha högre kostnader idag när räntorna är låga och ha förmåga att minska sina kostnader i ett läge där marginalerna minskar till exempel för att räntorna går upp.

Sammantaget anser föreningarna att det måste vara möjligt att beakta konsumentens samtliga utgifter genom en generös kalkylränta som används som en buffert i tillägg till redan tillämpade schabloner.

Följder av att ofta inhämta uppgifter från konsumenten

Ett allmänt råd som innebär att en mängd uppgifter *ofta* ska inhämtas från konsumenten själv i samband med kreditprövningen skulle, om uppgifterna läggs till grund för kreditprövningen, komma att påverka träffsäkerheten negativt jämfört med

om den i stället baseras på andra mer tillförlitliga aggregerade uppgifter om inkomster och skulder från register och offentliga källor samt schabloner för utgifter. Ett försämrat utfall i form av högre kreditförluster/ överskudsättning kan inte vara ändamålsenligt om syftet med det allmänna rådet är att minska risken för överskudsättning. Efterlevnad av ett sådant råd skulle dessutom kräva mycket omfattande kostsamma förändringar av befintliga kreditprövningsrutiner enligt vilka kravet på tillräckliga uppgifter i många fall uppnås genom uppgifter från andra källor än konsumenten själv. Förslaget innebär mer administration, både genom förändringar i digitala processer och/eller genom fler frågor i den manuella processen. Detta utan att leda till större uppfyllelse av förslagets syfte dvs utan någon minskad risk för överskudsättning. Ökade kostnader för kreditprövningar och ökade kreditförluster i följd av försämrad träffsäkerhets skulle också öka kostnaderna för konsumenterna.

Det finns vidare ingen evidens för att en tidskrävande och krånglig ansökan och/eller kreditprövning skulle ha effekten att just de konsumenter som är eller riskerar att bli överskudsatta och likväl (till och med just därför) kan vara motiverade att få igenom en kredit skulle avstå från att ansöka av detta skäl. Krav på att lämna uppgifter blir därmed tandlöst mot överskudsättning. Samtidigt medför ett sådant krav ett högst påtagligt administrativt hinder för alla som ansöker om kredit, vilket blir ineffektivt, oproportionellt och skadligt för kreditgivningen. Sammantaget leder administrativa hinder, som inte förbättrar prediktionen i kreditprövningen, till en mindre effektiv kreditmarknad med en rad negativa effekter för kreditgivarna, konsumenterna och samhället i stort.

Ett allmänt råd av ovan angivet slag skulle inte heller återspegla gällande rätt. Det avgörande enligt gällande rätt är att kreditgivaren säkerställer att tillräckliga uppgifter föreligger. Vad som utgör tillräckliga uppgifter innefattar, som framgår av den s.k. HM-domen, en proportionalitetsbedömning. I vissa fall, som i konstateras i HM-domen, behöver inte uppgifter från konsumenten inhämtas för att kravet på tillräckliga uppgifter ska föreligga. I andra fall kan någon eller flera uppgifter från konsumenten behöva inhämtas för att uppnå kravet på tillräckliga uppgifter. På samma sätt som det mot bakgrund av direktivet inte gick att i lagen uppställa krav som säger att enbart uppgifter från konsumenten inte är tillräckliga går det inte heller att uppställa krav som säger att enbart uppgifter från andra källor inte är tillräckliga. Ett allmänt råd om att samtliga eller ens någon specifik uppgift i regel bör inhämtas från konsumenten återspeglar därmed inte gällande rätt och skulle verka kontraproduktivt.

Det är för övrigt oklart vad "ofta" skulle syfta på. En stor andel av det totala antalet kreditprövningar/konsumentkrediter på marknaden rör sådana krediter där kravet på tillräckliga uppgifter enligt gällande rätt kan uppnås utan att uppgifter inhämtas av konsumenten. En del kreditgivare beviljar kanske främst sådana konsumentkrediter.

Uttrycket "ofta" framstår därför som missvisande. Detsamma gäller om man skulle utgå från en viss del i en kreditgivares verksamhet (till exempel ett affärsområde, en distributionskanal eller ett dotterbolag) som ingår i en större mer diversifierad kreditgivningsverksamhet.

EBA:s riktlinjer ställer heller inget krav på att uppgifter ska inhämtas direkt från konsumenten, och därmed inte heller att detta ska ske "ofta". Däremot anges i p 101. i riktlinjerna *"För att bedöma låntagarnas förmåga att uppfylla skyldigheterna i låneavtalet bör instituten och kreditgivarna tillämpa lämpliga metoder och tillvägagångsätt, vilket kan omfatta modeller, så länge dessa riktlinjer är uppfyllda. Valet av en lämplig och adekvat metod bör utgå från lånets risknivå storlek och typ."* I detta ingår naturligtvis att bedöma vilka uppgifter som behöver inhämtas från olika källor. Vilka uppgifter som det kan vara lämpligt och adekvat att inhämta direkt från konsumenten får således bedömas utifrån lånets risknivå storlek och typ. EBA:s riktlinje synes här ligga i linje med gällande rätt och hur domstolen resonerat i den s.k.HM-domen som även omnämns i remisspromemorian, genom att tydliggöra att kreditgivaren har att göra en proportionalitetsbedömning angående vilka uppgifter som krävs för att uppnå kravet på tillräckliga uppgifter.

Sammantaget har föreningarna svårt att se att Finansinspektionen har stöd för ett allmänt råd som innebär att information ska inhämtas direkt från konsumenter i någon viss generell omfattning. Som Finansinspektionen uppger i remisspromemorian har kreditgivarna istället att skönsmässigt bedöma vilka uppgifter som är nödvändiga för ett tillräckligt underlag för kreditprövning. Sättet som uppgifterna inhämtas på bör dock vara av mindre betydelse för kreditprövningen som sådan, så länge tillräckliga uppgifter faktiskt används i kreditprövningen, och även detta talar mot att det skulle behövas ett allmänt råd om detta.

Kontroll av underlaget

Det nu föreslagna rådet anger att de uppgifter som kreditprövningen grundas på behöver vara korrekta och aktuella. Om kreditgivaren har skäl att anta att de uppgifter som har hämtats in är ofullständiga, felaktiga eller inte aktuella, bör uppgifterna därför kontrolleras på ett lämpligt sätt.

I rådet anges därefter exempelvis att uppgifter som hämtas in från en konsument och som inte stöds av andra uppgifter bör kontrolleras. Därefter ges i rådet ett antal exempel på hur vissa uppgifter kan verifieras.

Föreningarna delar bedömningen att om det finns skäl att anta att en uppgift inte är korrekt eller aktuell så kan uppgiften behöva kontrolleras. Detta gäller naturligtvis även när det finns skäl att anta att en uppgift som kommer från en konsument inte är

korrekt eller aktuell. Det följer även av EBA:s riktlinjer p 89.² Föreningarna tolkar att detta är vad som avses med formuleringen: ”*Exempelvis bör uppgifter som hämtas in från konsument och som inte stöds av andra uppgifter kontrolleras*”. Detta stöds även av att Finansinspektionen lämnar ett förslag till nytt allmänt råd med lydelsen ”*När uppgifterna hämtas in från konsumenten bör kreditgivaren på ett tydligt sätt upplysa konsumenten om vikten av att lämna korrekta och aktuella uppgifter*”. Formuleringen i rådet som helhet framstår dock som något oklar, och skulle kunna missuppfattas så att varje uppgift från en konsument som inte stöds av någon annan uppgift alltid bör kontrolleras. Någon sådan långtgående skyldighet föreligger dock varken enligt direktiv, lag, praxis eller EBA:s riktlinjer.

För att undvika tolkningsproblem efterfrågas en tydligare formulering i rådet som förslagsvis skulle kunna lyda ”*Exempelvis bör uppgifter som hämtas in från konsument kontrolleras om det finns skäl att anta att uppgifterna inte är korrekta eller aktuella*”. En grundläggande förutsättning är naturligtvis också att uppgifterna är av sådan betydelse för den aktuella kreditbedömningen att en kontroll behövs för att tillräckliga uppgifter till grund för kreditbedömningen ska föreligga.

Kommentarer på förslagen till oförändrade allmänna råd

Det framgår av rådets 1 kap. 2 stycket – i likhet med gällande allmänna råd – att 5 kap. också bör tillämpas på andra krediter än de som lämnas till en konsument när en fysisk person ingår avtal om borgen eller tredjemanspant. Föreningarna konstaterar att detta innebär att de allmänna råden i den delen, i likhet med regleringen idag, kan bli tillämpliga på företagskrediter. Av rubriken till de allmänna råden följer dock att de endast avser konsumentförhållanden. Föreningarna föreslår att det läggs till ett ”m.m.” i de allmänna rådets rubrik för att det ska framgå att även andra förhållanden än konsumentförhållanden kan omfattas av de allmänna råden i enlighet med vad som anges i 1 kap. 2 stycket.

Finansinspektionen föreslår att 3 kap. i de allmänna råden liksom tidigare ska ha rubriken Bostadskrediter. Föreningarna anser att det kan leda till missuppfattningen att kapitel 2 om kreditgivning inte ska tillämpas på bostadskrediter. Föreningarna föreslår därför att rubriken ändras till ”Särskilt om bostadskrediter”.

² EBA/GL/2020/06 p 89. Om instituten och kreditgivarna har farhågor gällande riktigheten och tillförlitligheten i informationen och uppgifterna, bör de utföra nödvändiga kontroller av och på rimligt sätt undersöka låntagaren och tredje part (t.ex. arbetsgivare, offentliga myndigheter, relevanta databaser), och vidta rimliga åtgärder för att kontrollera den information och de uppgifter som samlas in. Innan sådana undersökningar genomförs vad gäller tredje part avseende låntagarens personuppgifter, bör instituten och kreditgivarna säkerställa att kraven, särskilt när det gäller att informera och söka tillstånd hos låntagaren, i förordning (EU) nr 2016/679 är uppfyllda.

Finansinspektionen föreslår att det i 3 kap. behålls ett allmänt råd om boendekostnadskalkyl. Föreningarna konstaterar att andra delar av det allmänna rådet är mycket detaljerat. Det är olyckligt att det finns en diskrepans i detaljgraden för de olika allmänna råden som lämnas.

SVENSKA BANKFÖRENINGEN

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Hans Lindberg'.

Hans Lindberg

FINANSBOLAGENS FÖRENING

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Lars Zacharoff'.

Lars Zacharoff